

УДК 130.2

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(93).2023.89-99

БІЛЬШОВИЗМ ТА РАШИЗМ: ІМПЕРСЬКІ ТРАДИЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТА ІДЕОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ СУЧАСНОЇ РОСІЇ

Т. К. Гуменюк*, Б. Б. Драмарецький**

Сьогоднішня Україна нагадує події початку 1920-х рр., коли групі російських більшовиків разом із місцевими колаборантами та манкуртами вдалося захопити владу шляхом збройної агресії та гібридної війни і поширити советську систему на захоплені українські території, тим самим відновити імперію під назвою СРСР. Сучасна РФ також докладає максимум зусиль для відновлення імперії та поневолення України, розпочавши підготовку до нападу відразу після здобуття Україною незалежності. Як і Червона армія, так і сучасна російська, прийшла невідомо від чого "звільняти" українців, руйнуючи та грабуючи будинки, застосовуючи тортури та вбиваючи мирних мешканців. Недарма обидва режими асоціюються із свавіллям спецслужб ЧК-ФСБ, силових структур і терором, а політика призводить до знищення національної ідентичності, пам'яті, культури, мови та абсолютної залежності населення від владної верхівки. Відповідно їй формується культурний простір, якому характерні: нетерпимість до будь-якої іншої точки зору, окрім єдино-вірної - владної, приниження інших народів та імперські амбіції.

Метою статті є порівняльний аналіз особливостей насадження в Україні "більшовицького світу" та "руського світу" в культурі, ідеології та пропаганді. Методологія дослідження полягає у застосуванні аналітичного, порівняльного, структурного та проблемно-хронологічного методів, що дозволило з'ясувати мету тоталітарної (як більшовицької, так і рашистської) політики у формуванні нового соціально-культурного простору та визначити безпосередні зв'язки між сучасною російською і більшовицькою системами.

Висновки. Доведено, що імперські нарративи сучасної російської культури, ідеології та пропаганди фактично відтворюють більшовицьку систему. Обидві тоталітарні країни намагаються відродити імперію за рахунок загарбання українських земель та знищити Україну, використовуючи при цьому гібридну та пряму військову агресію, терор мирного

* Тетяна Гуменюк, доктор філософських наук, заслужений працівник освіти України, професор Київського національного університету культури і мистецтв / Tatyana Gumenyuk, PhD Hab (Philosophy), Honored Worker of Education of Ukraine, Professor Kyiv National University of Culture and Arts (Kyiv, Ukraine)
t_gumenyuk@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9210-6424

** Борис Драмарецький, кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України (Київ, Україна) / Boris Dramaretskyi, PhD (History), Docent, Senior Research Officer M. S. Hrushevsky Institute of Ukraine Arheography and Source Studies (Kyiv, Ukraine)

dddboris@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3569-6784

населення, застосування тортур та знущань, заперечуючи існування України й українців. Як і у радянський період, так і в сучасній РФ створена репресивна система та діють заборони на свободу слова, а провладні ЗМІ використовують зрозумілі для "ватного населення" радянські символи з метою формування суспільної думки у потрібному для тоталітарної влади напрямку. Наголошено, що рашизм дуже схожий із більшовизмом ще й тому, що обидва режими користуються програмою геноциду українців та знищують національну ідентичність, пам'ять, культуру й мову, а репресії охоплюють більшість населення. Однак, це не означає повернення до страшного минулого, навпаки, саме в руках українців зараз є можливість його змінити та увійти в сім'ю європейських народів.

Ключові слова: Україна, більшовизм, рашизм, традиція, національна ідентичність, соціокультурний простір, пропаганда, символічне виробництво та обмін.

BOLSHEVISM AND RACISM: IMPERIAL TRADITIONS OF SOCIO-CULTURAL AND IDEOLOGICAL CONCEPTS OF MODERN RUSSIA

T. K. Gumenyuk, B. B. Dramaretskyi

Accordingly, a culturological space is being formed, which is characteristic: intolerance to any other point of view, except for the only true one - domineering, humiliation of other peoples and imperial ambitions. The purpose of the article is a comparative analysis of the peculiarities of planting the Bolshevik world and the Russian world in Ukraine in culture, ideology and propaganda. The research methodology consists in the application of analytical, comparative, structural and problem-chronological methods, which made it possible to clarify the purpose of the imperial-totalitarian (both Bolshevik and Rashist) policies in the formation of a new cultural space and to determine the direct links between modern Russian and Bolshevik systems. Conclusions. It is proved that the imperial narratives of modern Russian culture, ideology and propaganda actually reproduce the Bolshevik system. Both totalitarian countries are trying to revive the empire by seizing Ukrainian lands and destroying Ukraine, while using hybrid and direct military aggression, terror of the civilian population, the use of torture and bullying, denying the existence of Ukraine and Ukrainians. As in the Soviet period, so in modern Russia a repressive system has been created and there are bans on freedom of speech, and the pro-government media uses Soviet symbols that are understandable for the "cotton population" to shape public opinion in the direction necessary for the totalitarian government. It is noted that modern rashism is very similar to Bolshevism also because both regimes use the program of genocide of Ukrainians and destroy national identity, memory, culture and language, and repression covers the majority of the population. However, this does not mean a return to the terrible past, on the contrary, it is in the hands of Ukrainians that now there is an opportunity to change it and enter the family of European peoples.

Key words: Ukraine, Bolshevism, Rashism, Tradition, National Identity, Socio-Cultural Space, Propaganda, Symbolic Production and Exchange.

Постановка проблеми. У розвитку кожної країни та її суспільства спостерігаємо певну циклічність, яка характерна саме для них, що підтверджує думку про значення національної культури і традиції в їх існуванні. Яскравим прикладом цього є повторюваність певних подій в Україні, пов'язаних зі втратою незалежності та захоплення її імперією, як "поганого сну" або "дурної нескінченності" (Г. Гегель).

Пройшло більше ста років від подій Української революції, збройного захоплення української території російськими більшовиками та агентами їхнього впливу і створення тоталітарної держави – СРСР. Наслідком втрати незалежності УНР стало насадження більшовизму, політика якого була направлена на абсолютну залежність населення від владної верхівки, а усе, що не вписувалося в "генеральну лінію

партії" проголошувалося буржуазно-націоналістичним, контрреволюційним та піддавалося критиці, забороні, репресіям. У результаті був сформований радянський культурний простір, якому були характерні: нетерпимість до будь-якої іншої точки зору, окрім єдино-вірної – комуністичної, приниження інших народів та імперські амбіції. Все це відбувалося на фоні беззахисності та страху населення перед представниками влади, власної безвідповідальності та небажання працювати, інертності (як соціально-політичної, так і соціально-економічної), незнання та невміння відстоювати свої конституційні права і свободи та ін. Так був встановлений тоталітарний режим - "більшовизм".

Сучасна РФ також докладає максимум зусиль для відновлення "духу імперії" та поневолення України, користуючись сформованими ще у 1920-х рр. страшними традиціями у культурі, ідеології, пропаганді. Як і Червона армія, так й сучасна російська, прийшла невідомо від чого "звільняти" українців, руйнуючи та грабуючи будинки, застосовуючи тортури та вбиваючи мирних мешканців. Окупаційна влада, переконана, що це їхня "ісконна" культурно-мовна територія, тому зневажає думкою населення та криво нав'язує "руський світ", і, як наголошує українська науковиця Лариса Якубова, мова йде про специфічне явище - "російський фашизм" чи точніше "путінізм, тобто сучасний (російський) фашизм-тоталітаризм, як державна теорія і практика" [20]. З цієї країни привозять нові пам'ятники більшовицьким вождям-тиранам, встановлюючи їх на окупованих територіях, поширюють радянську символіку, змінюють українські назви населених пунктів, забороняють українські Інтернет-ресурси та телевізійні канали, нав'язуючи власні соціально-культурні орієнтири та цінності шляхом пропаганди. Як і сто років тому творці більшовизму, так й сучасні творці рашизму створюють систему направлену на знищення

українців, приховуючи власні злочини. Саме тому для сучасного українського суспільства вкрай важливим є не лише відстояти власну незалежність і суверенність та звільнити окуповані території від рашистів, а й позбутися будь-яких рудиментів "советського" минулого, фальшивої історичної пам'яті, деструктивної системи цінностей та наративів радянського соціально-культурного простору, адже саме за допомогою символічного виробництва та обміну, формування духовного життя і соціальних цінностей пропагандистські російські мас-медіа поширюють ідеї "руського світу" та рашизму.

Аналіз досліджень і публікацій.

Публікації пов'язані з формуванням та поширенням на Україну традицій культурної та ідеологічної експансії "більшовизму" та сучасного "рашизму" умовно поділимо на два блоки. До першого віднесемо розвідки, присвячені подіям початку 1920-х рр., в яких досліджується трансформація поглядів більшовиків на концепцію пролетарської держави (Фролов М., 2007), форми інформаційних війн 1917-1921 рр. (Сегеда С., 2010) та поширення більшовицької ідеології (Кузіна К., 2019), а також розвиток культури в період комуністичної диктатури (Попович М., 1998) і національно-культурного життя в умовах денационалізації (Якубова Л., 1999). Актуальними проблемами для науковців також стали питання політичного терору та геноциду українців (Петришин О., Герасименко М., Стасюк О., 2022).

Другий блок, в основному, складається з публікацій у ЗМІ, в яких йдеться не лише про агресивні плани та перші спроби військового захоплення України сусідньою державою, починаючи від конфлікту навколо Тузли, анексії Криму та нападу на південно-східний регіон України у 2014 р. (Руденко А., Євчин Д., Дорогань А., 2021) і широкомасштабного нападу 2022 р. (Aynur Asgarli, 2022), а й наративи російської пропаганди, що супроводжували напад. Зокрема, "денацифікація" та "демилітаризація" по-

кремлівській, як програма геноциду українців та висвітлення внутрішньої ситуації в РФ: почуття "гордості" російського населення за напад на Україну (Моїсєєв В., 2022), що відбувається на фоні величезної кількості доносів росіян один на одного (Матяш Т., 2022) та знищення свободи слова (Мамиконян О., 2022). Окремо виділимо праці безпосередніх учасників, які визначали та впливали на події в Україні початку 1920-х рр. (Ленин В., 1970; Затонський В., 1926; Скрипник М., 1929). Авторами таких публікацій були радянські та партійні діячі, які доказували прогресивність так званого соціалістичного будівництва і були спрямовані на роз'яснення більшовицької політики та її досягнення в соціокультурному будівництві. А також сучасні офіційні заяви Парламентської Асамблеї Ради Європи (Resolution № 2463, 2022).

Метою статті є порівняльний аналіз особливостей насадження в Україні "більшовицького світу" та "руського світу" в культурі, ідеології та пропаганді.

Методологія дослідження полягає у застосуванні аналітичного та порівняльного методів. Аналітичні принципи дозволили з'ясувати мету імперсько-тоталітарної (як більшовицької, так і рашистської) політики у формуванні нового соціокультурного простору, а для визначення пропаганди з метою загарбання українських земель та створення "радянського" і "руського світу" застосовано метод порівняння. Структурний та проблемно-хронологічний методи використовувалися для розуміння у хронологічній послідовності відношення й зв'язків між наративами російської культури, ідеології та пропаганди ХХІ ст. та створеної більшовиками системи початку 1920-х рр.

Наукова новизна полягає у тому, що це перша розвідка в якій проводиться порівняльний аналіз більшовизму та рашизму в культурологічному, ідеологічному та пропагандистському

аспектах, а також у напрямку відродження імперії.

Результати та дискусія. Події початку 20-х рр. минулого століття майже з точністю повторюють сьогодення України. В той час групі російських більшовиків разом із місцевими колаборантами та манкуртами вдалося захопити владу і встановити "советську" систему на скалках європейської частини імперії. Відразу розпочалося й відновлення імперських традицій меншовартування інших народів, на противагу російському. Звичайно, відбувалося це під іншими гаслами, прапорами, політичним та ідеологічним спрямуванням, ніж за попередніх часів існування Російської імперії. І першою країною, з якої розпочалося "відродження" "великої держави", стала Україна. По-перше, окупантам були потрібні ресурси - "паливо з Донецького басейну", хліб та харчі (для кращого зрозуміння "братських обіймів" можемо завітати на шпальти Повного зібрання творів В. Леніна, т. 38, с. 313). По-друге, більшовицькі вожді були переконані, що захоплення України відкриє можливість підкорити інші незалежні держави, що виникли після розпаду попередньої імперії.

Нагадаємо, що з 1917 по 1921 рр. відбулося декілька військових та гібридних російських інтервенцій відомих під загальною назвою "Радянсько-українська війна". Деякі з них навіть не були оголошені. Наприклад, коли у грудні 1918 р. розпочалася чергова російська агресія і голова уряду УНР В. Чехівський запитав, чому російські війська без оголошення війни напали на Україну? То у відповідь нарком закордонних справ РСФРР Г. Чичерін сказав, що цю акцію проводять не збройні сили його держави ("нас там нет"): сторонами конфлікту є "радянський уряд України" та збройні угруповання Директорії [11:219]. Більшовицьке керівництво вважало, що достатньо лише створити маріонетковий уряд на захопленій частині української

території та заявити про "внутрішній конфлікт", адже новоявлені члени радянського уряду України, в якому важливі посади обіймали не українці дотримувалися схожих поглядів.

Наслідки втрати власної державності відбилися, безсумнівно, на багатьох поколіннях українців: знищувалася національна ідентичність, пам'ять, культура, мова, а репресії охопили майже все населення, сягнувши мільйонних жертв. Нова влада яскраво презентувалась ЧК та "червоним терором", – наголосив М. Попович у праці "Нариси історії культури України" [13:553]. Тричі окупаційна влада створювала штучні голодомори, не лише фізично винищуючи українців, а й використовуючи їх як один із найдієвіших засобів поневолення непокірних, бо голод лишає людину сил, не дає їй можливості боротися, вселяє страх і покору, можливо навіть на генетичному рівні як вроджений інстинкт самозбереження людського організму. Робилося все це за допомогою каральних або інших силових структур, методами впливу на суспільну свідомість та переконання значної кількості місцевих зрадників. Зокрема, писати доноси стало нормою. Натомість зростала суспільна база маргіналізації суспільства та його відмови від національних амбіцій на користь класових [21:53-54].

Схожими до тогочасних лідерів російських більшовиків, які розглядали кордони між сусідніми державами фікцією: завдяки "імпорту" комуністичних ідеалів та цінностей кордони легко долаються на штиках революційних подій [19:145] (а для В. Леніна ідея державності України не була прийнятна по суті [10:394]), є й сучасна російська політична еліта, яка також заперечує саме існування України й українців, заявляючи про "демилітаризацію" та "денацифікацію". Видається показовим, що відразу після здобуття Україною незалежності РФ розпочала підготовку до нападу: у 1992 р. керівництвом РФ заявило про

нечинність указу президії Верховної ради СРСР (1954 р.). Так виникла "заявка на Крим", але при цьому спеціально не було помічено, що при передачі півострова до УРСР в останньої було забрано чималий шмат її етнічних земель. Тим більше, що у попередні роки радянська влада сама визнавала ці землі належними до УРСР. Першою "ластівкою" став конфлікт у 2003 р. навколо острова Тузла: "Я впевнений, що це був їхній крок (РФ - авт.) для того, щоб подивитися і розхитати ситуацію", – згадував адмірал Військово-морських сил ЗСУ, який у 2014 р. був заступником командувача флоту з берегової оборони Ігор Воронченко. Показовими є й гасла про навічне братерство, які викрикувалися нападниками [14].

Наступною стала збройна окупація Криму, що розпочалася 20 лютого 2014 р. Згодом правозахисники довели, що РФ не тільки умисно та свідомо переміщувала цивільне населення до об'єктів Збройних Сил України, а й використовувала його тоді, коли здійснювала напад на об'єкт, що представляв для неї інтерес. (Такі дії дотримуючись міжнародного права – відповідно до ст. 8 Римського статуту МКС кваліфікуються як окремий різновид воєнних злочинів [12]). Черговий військовий напад розпочався у квітні 2014 р. на Донецьку та Луганську області України, якому передували проросійські мітинги, спровоковані та підтримані місцевими колаборантами, бойовиками та російською розвідкою з метою захоплення адміністрацій Харкова, Маріуполя, Донецька, Луганська та інших міст східної та південної України. При цьому РФ всляко заперечувала свою участь у нападі, заявляючи про "внутрішній конфлікт" та "шахтарів Донбасу", які купили танки і "гради" у воєнторзі та почали боротися за свободу ("нас там нет"). Знову бачимо словесну еквілібристику як прийом дезінформації та маніпуляції громадською думкою у своїй країні та зарубіжних спільнот на свою користь. Тож маємо своєрідний рефрен подій,

суголосний 20-м рр. ХХ століття. Врешті, 24 лютого 2022 р. розпочалася "спеціальна военна операція на Україні", приховуючи під цим повномасштабне вторгнення російських військ, що увійшли на підконтрольні Києву території через зайняті сепаратистами райони Донецької й Луганської областей. Водночас війська з території Росії увійшли до Харківської, Сумської і Чернігівської областей, а через Білорусь до Житомирської області. Крім того, російські війська зосередилися також на захопленні узбережжя Азовського моря, а поблизу столиці України було висаджено російську десантуру й розпочато сухопутну операцію з метою блокування української столиці. В результаті, за оцінками ПАРЄ від 13 жовтня 2022 р. (32-ге засідання), з 24 лютого 2022 року загинуло майже 5800 цивільних осіб, велика кількість біженців змушена була покинути свої оселі, а у звільнених ЗСУ містах виявлено масові поховання та інші військові злочини [22]. Пояснення збройному нападу знайшло своє відображення в оприлюдненій 3 квітня 2022 р. державним російським інформмагентством "РИА. Новості" допису про те, що треба РФ зробити з українцями через їхню "європейськість", за авторством Т. Сергєйцева ("Що Росія має зробити з Україною"). Показовим видається, що остання, тобто "європейськість", розглядається, як ознака расової переваги [1]. Таким чином, демілітаризація та денацифікація по-російськи означала військове захоплення України будь-якими засобами, включно зі терором мирного населення, застосуванням тортур та знущань. Однак дивує закид про європейськість, так ніби мова йде про якусь іншу, неєвропейську ідентичність російського політтехнолога чи ж його апелювання до неєвропейських груп населення РФ, як опору та підтримку нападу.

Подібним до сучасності вбачається й поширення ідеології та пропаганди початку 1920-х рр. російськими

більшовиками. Вони застосували технології зруйнування, підміни або замовчування існуючих уявлень про досконале суспільство, пролетаріат, турботу держави, свободу людини та ін. Тоді ж йшло опертя при символічному виробництві на використання символів, напрацьованих народною творчістю, а також релігійними обрядами, традицією, на "новий лад", коли треба було здійснювати візуальну пропаганду. Як наголошує К. Кузіна, перевага надавалась простим, однозначним зображенням для дієвості впливу [6:223]. Захоплення України у той час супроводжувалося й масовим поширенням ідеологічно спрямованої російськомовної літератури, зокрема газетами, що мали величезні для того часу накладу; появою спеціального органу, який мав цим опікуватися – Бюро преси; революційними гаслами та ін. [15:91]. Такі вчинки були направлені на управління населенням в інтересах певного угруповання (більшовицького), що бажало установити своє панування за будь-яку ціну та контролювати "підкорених", занурюючи їх у своє інформаційне поле. А для контролю за громадською думкою використовувалися контролюючі органи та структури влади.

До цього додаймо жорстку нетерпимість до всіх, хто висловлював "інакомислення": від навітів і виселення до фізичного знищення людини і таврування усіх її близьких та родичів. Адже створена "комуністична релігія" потребувала беззаперечної віри, заснованої на сприйнятті будь-яких новітніх ідей або доктрин за абсолют, без жодних доказів, тобто не критично. "Швондери" та "шарікови" (якщо згадати персонажів повісті "Собаче серце" М. Булгакова, що була заборонена радянською цензурою та надрукована в Лондоні і Франкфурті у 1968 р., а у СРСР з'явилася друком лише у 1987 р.) не спроможні, як видається, на критичне мислення та аналіз ситуації, хоча можливо має місце просто соціальна мімікрія. Їм притаманні покора та

виконавча дисципліна, іноді й фанатизм, а ще нетолерантне ставлення до тих, хто має іншу думку. Радянські та партійні діячі, які доказували прогресивність соціалістичного будівництва, звеличували нового представника – пролетаря, і популяризували ідею про його особливе значення для суспільного життя, не вбачали різниці між пролетарієм – фабрично-заводським робітником, до того ж, переважно, не освідченим та майстром з високою кваліфікацією (щоб це ясніше представити, достатньо прочитати статті і промови про "національне будівництво" М. Скрипника або ж В. Затонського) [5;16]. А після утвердження тоталітарного режиму ідеологічний імператив направили на те, що тепер треба сформуванню принципово іншу культуру – радянську, коли швидкими темпами через "братню любов" зближуються національні традиції настільки, що виникає нова культура нового народу – радянського, і особливого суспільства. Метою такої політики було не лише нечуване пограбування населення країни, а й головне - повна його залежність і контроль зі сторони більшовицьких вождів та "караючих" структур. І для цього використовувалися різні засоби, зокрема каральні операції до інакомислячих чи ж викривлення фактів і підміна понять, щоб здійснювати маніпуляції громадською думкою, атмосфера страху й тривожності та ін.

Наголосимо, що особисте життя комуністичних вождів аж ніяк не було бідним. Вони вели розкішне життя, мали величезні колекції, палаци, мільйонні статки в американських та європейських банках, а їхні нащадки й по нині живуть у США та провідних країнах Європи. Тож викликає сумнів в "ідейності" більшовицьких вождів, їхній "відданості" світовій революції, пролетаріату, комунізму тощо. Майже не відрізняється від своїх "більшовицьких ідейних вдохновителів" й сучасна російська еліта. Російські олігархи та чиновники зі своїми палацами, яхтами та мільярдами давно

зайняли міцні позиції на сторінках журналу Forbes увійшовши в ТОП найбагатших людей світу, а пропаганда, що виконує кремлівські наративи: про українських нацистів та гасла: "України не існує", "Ми не б'ємо по цивільній інфраструктурі", "Усе йде за планом: росіяни виграють, українці програють", "Санкції не працюють, а Європа через них біднішає", "Ви всі замерзнете" та інше, незважаючи на свою суперечливість і безглуздість надзвичайно дієва [2]. А це є свідченням їхнього небажання втратити джерело ресурсів – Україну, на що указав ще у 2001 р. Іван Дзюба, звідси заклики про необхідність "воз'єднання", "реінтеграції" у новій формі [3]. Недарма 81% росіян підтримувало дії російської армії в Україні (опитування проведене неурядовою організацією "Левада-центр", яку російська влада вважає "іноземним агентом") [9]. Відзначимо, що у 2022 р. на захоплених українських територіях південної та східної України, росіяни, у першу чергу, відключили українське телебачення, а у ефір випустили власні канали, що виправдовували напад РФ на Україну, при цьому, звичайно ж, приховується насилля та злочини, скоєні нападниками, нівелюються демократичні цінності та принципи, ставляться під сумнів свобода слова, але генерується величезна кількість фейкової інформації. А на тимчасово окупованих територіях для впливу на населення проводяться соціально-культурні заходи, подібні до часів СРСР, зокрема в Генічеську Херсонської області та ін. Тому Україна запропонувала у зверненні До Європейської Комісії заборонити в країнах Європейського Союзу мовлення російських каналів [18].

Як і у радянський період, в сучасній РФ окрім пропаганди створена репресивна система та діє низка різноманітних заборон. Особливо це стосується свободи слова. Так, за даними міжнародної правозахисної організації "Репортери без кордонів" у 2022 РФ посіла 155-е місце у щорічному рейтингу

свободи слова наблизившись до Афганістану (156-те) та Пакистану (157-те). Автори індексу також оцінили становище свободи преси в ній, як "дуже тяжкий стан". На оцінку укладачів індексу вплинули включення російських видань та журналістів у список іноземних агентів, ухвалення закону про фейки, стосовно дій російських військових за кордоном та блокування незалежних ЗМІ (за даними Forbs, 4 травня 2020: <https://www.forbes.ru/forbeslife/464655-rossia-opustilas-na-155-e-mesto-v-rejtinge-svobody-slova-reporterov-bez-granic>). Тим часом у РФ панує клімат посилення репресій. Зокрема, за даними ПАРС (резолюція 2463) за 2022 р. "влада здійснила широкомасштабне придушення громадянських свобод, засноване на залякуванні та відкритому переслідуванні, з метою спровокувати стан терору серед широкої громадськості з політичними цілями. Демократичні діячі піддаються репресіям або вбиваються, система опозиційних партій знищена..." [22]. Геометрично зросла й кількість доносів, зокрема за даними Роскомнагляду, за перше півріччя 2022 року відбулося 144 835 "звернень" громадян [8].

Загалом, найкраще ілюструє захватницькі амбіції у поєднанні із дивовижним дикунством свідчення очевидців радянського періоду. Українець, який служив в Червоній армії, отримавши відпустку приїхав до своїх родичів, що жили на самому українсько-російському кордоні. Недалеко стояла військова застава. Бувши у військовій формі він підійшов до командира і запитав чого вони тут стоять.

- Стережемо, щоб хохли не тікали з України в Росію.

- А що ви в цій Україні робите?

- Давім хохлов!

- І довго будете давити?

- Поки останній не сдохніт! [3].

Нічого не змінилося й зараз. Згадаємо слова народного художника України М. Сядристого: "Після розвалу СРСР до влади вдруте прийшли вихідці із

комуністичних коридорів" [17:324]. Тому й не дивно, що сучасні рашисти використовують подібну до більшовиків програму геноциду українців та викорінення їх національно-культурної ідентичності на тимчасово окупованих територіях і не тільки там. Адже розширення "великої імперії" вимагає не лише військового завоювання незалежних країн, а й створення на підконтрольних територіях деструктивної системи цінностей, фальшивої історичної пам'яті, розмивання національної ідентичності та знищення культури. Що ж, історія повторюється, однак саме зараз в руках українців змінити її хід.

Висновки. Таким чином, нарративи теперішньої російської культури, ідеології та пропаганди відновлюють створену більшовиками систему ще на початку 1920-х рр. Як «ля Леніна ідея державності України не була прийнятна, так і сучасна російська політична еліта заперечує існування України й українців. Обидві тоталітарні країни – СРСР та РФ, будь-якими способами будують "велику імперію" за рахунок загарбання українських земель та намагаються знищити українську ідентичність, а також існування незалежної України, використовуючи при цьому гібридну та пряму військову агресію, терор мирного населення, застосування тортур, знущань та ін. Подібним до минулого вбачається й поширення сучасного "руського світу" на окупованих територіях, важливими елементами якого є: культура, ідеологія та пропаганда. Якщо більшовики зверталися до символів, традицій та культурних вподобань попередньої Російської імперії, то у новій інтерпретації — до СРСР, застосовуючи технології зруйнування, підміни або замовчування існуючих уявлень та масового поширення заангажованої російськомовної літератури. Подібно до своїх попередників, сучасна РФ також запускає власні пропагандистські канали та відключає українські, використовуючи зрозумілі для "ватного

населення" радянські символи героя та ворога, відновлюючи попередні традиції, символи, пам'ятники, безпосередньо впливаючи на емоційне сприйняття людини з метою формування суспільної думки у потрібному для тоталітарної влади напрямку.

Як і у радянський період, так й в сучасній РФ теж створена репресивна система та діє низка різноманітних заборон. Крім того наголосимо, що рашизм дуже схожий із більшовизмом

ще й тому, що обидва режими користуються програмою геноциду українців та знищують національну ідентичність, пам'ять, культуру та мову останніх, а репресії охоплюють більшість населення на тимчасово окупованих територіях. Однак, це зовсім не означає повернення до страшного минулого, навпаки, саме в руках українців зараз є можливість все змінити та увійти в сім'ю європейських народів.

ЛІТЕРАТУРА

1. "Денацифікація" по-кремлівські: росіяни оприлюднили програму геноциду українців. / Укрінформ. 20 травня 2022 р. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uaarazom/3451395-denacifikacia-pokremlivski-rosiani-opriludnili-programu-genocidu-ukrainciv.html> (дата звернення: 05.03.2023).
2. 10 головних наративів російської пропаганди, що супроводжували напад на Україну. *Rfi*. 13/01/2023. URL: <https://www.rfi.fr/uk/мiжнароднi-новини/20230113-10-головних-наративiв-росiйськoї-пропаганди-що-супроводжували-напад-на-україну> (дата звернення: 12.03.2023).
3. Дзюба І. Україна-Росія: протистояння чи діалог культур? *Україна-Росія: концептуальні основи гуманітарних відносин*. Київ, 2001. Розділ V. С. 265-333.
4. Геноцид українців 1932-1933 за матеріалами досудових розслідувань / упоряд.: О. Петришин, М. Герасименко, О. Стасюк. Вид. 2-ге, допов. Київ; Харків: Право, 2022. 664 с.
5. Затонський В. Національна проблема на Україні: (Доп. на пленумі ЦК АКСМУ, черв. 1926). Харків: Держвидав України, 1926. 64 с.
6. Кузіна К. ОДПУ/НКВС у радянському плакаті та карикатурі (1930-ті - початок 1940-х рр.). *З архівів ВУЧК З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2019. № 1 (51). С. 221-263.
7. Матяш Т. Росіяни за півроку написали майже 145 тисяч доносів. *LB.ua Дорослий погляд на світ*. 25 серпня 2022. URL: https://lb.ua/world/2022/08/25/527407_rosiyani_pivroku_napisali_mayzhe_145.html (дата звернення: 28.02.2023).
8. Моїсєєв В. У більшості росіян війна в Україні викликає почуття "гордості за Росію" – опитування. *The page*. Новини. 2022, 4 квітня. URL: <https://thepage.ua/ua/news/opituvannya-levada-centru-shodo-stavlennya-rosiyan-dovijni-v-ukrayini> (дата звернення: 05.03.2023).
9. Новітня історія України (1900-2000): підручник / А.Г. Слюсаренко, В.І. Гусєв, В.М. Литвин та ін. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Вища школа, 2002. С. 219.
10. Під час захоплення Криму Росія використовувала заборонені методи ведення війни. Регіональний центр прав людини. URL: <https://rchr.org.ua/publications/pid-chas-zakhoplennia-krymu-rosiia-vykorystovuvala-zaboroneni-metody-vedennia-viyny/> (дата звернення: 14.03.2023).
11. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ: «АртЕк», 1998. 728 с.
12. Руденко А., Євчин Д., Дорогань А. Від Тузли до анексії. Чому Росії вдалося захопити Крим у 2014-му? *Крим. Реалії*. 20 лютого 2021, 15:45. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/chomu-rosiji-vdalosia-zahopyty-krym/31106434.html> (дата звернення: 12.02.2023).
13. Сегеда С. П. Форми інформаційний війн 1917-1921 рр.: протистояння національно-патріотичної та більшовицької військової преси в Україні. *Гілея*.

Науковий вісник. Вип.37, Київ, 2010. С. 88-95.

14. Скрипник М.О. Статті й промови в справі національного будівництва. Т.2. Ч.1. [Б.М.]: Держвидав України, 1929. 360 с.

15. Сярдистый Н. Голод – план Ленина, заверенный Сталиным. *Геноцид українців 1932-1933 за матеріалами досудових розслідувань / упоряд.:* О. Петришин, М. Герасименко, О. Стасюк. Вид. 2-ге, допов. Київ; Харків: Право, 2022. 664 с.

16. Українська медіаспільнота просить Єврокомісію накладити санкції на всі російські телеканали. *Interfax-Україна. Інформаційне агентство.* 11.03.22. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/811620.html> (дата звернення: 5.03.2023).

17. Що таке рашизм? Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/istorykunya-larysa-yakubova-shcho-take-rashyzm> (дата звернення: 28.02.2023).

18. Якубова Л. Д. Національно-культурне життя національних меншостей України (20-30-ті роки): коренізація і денационалізація. *УІЖ.* 1999. № 1. С. 41-55.

19. Further escalation in the Russian Federation's aggression against Ukraine Resolution 2463 (2022); Parliamentary Assembly. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31390/html> (дата звернення: 5.03.2023).

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. "Denatsyfikatsiia po-kremlivski": rosiiany opryliudnyly prohramu henotsydu ukrainsiv. ["Denazification" in the Kremlin style: Russians unveil a program of genocide against Ukrainians]. *Ukrinform.* 20 travnia 2022 r. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3451395-denacifikacia-pokremlivski-rosiani-opriludnili-programu-genocidu-ukrainsiv.html> (last accessed: 05.03.2023). [In Ukrainian].

2. 10 holovnykh naratyviv rosiiskoi propahandy, shcho suprovodzhuvaly napad na Ukrainu [10 main narratives of Russian propaganda that accompanied the attack on Ukraine]. *Rfi.* 13/01/2023. URL: <https://www.rfi.fr/uk/мижнародні-новини/20230113-10-головних-наративів-російської-пропаганди-що-супроводжували-напад-на-україну> (last accessed: 12.03.2023). [In Ukrainian].

3. Henotsyd ukrainsiv 1932-1933 za materialamy dosudovykh rozsliduvan [The genocide of Ukrainians in 1932-1933 based on pre-trial investigations] / uporiad.: O. Petryshyn, M. Herasymenko, O. Stasiuk. Vyd. 2-he, dopov. Kyiv; Kharkiv: Pravo, 2022. 664 с. [In Ukrainian].

4. Dziuba I. Ukraina-Rosiia: protystoiannia chy dialoh kultur? [Ukraine-Russia: Confrontation or Dialogue of Cultures?]. *Ukraina-Rosiia: kontseptualni osnovy humanitarnykh vidnosyn.* Kyiv, 2001. Rozdil V. S.265-333. [In Ukrainian].

5. Zatonyskyi V. Natsionalna problema na Ukraini [The national problem in Ukraine]: (Dop. na plenumi TsK LKSMU, cherv. 1926). Kharkiv: Derzhvydav Ukrainy, 1926. 64 s. [In Ukrainian].

6. Kuzina K. (2019). ODPU/NKVS u radianskomu plakati ta karykaturi [ODPU / NKVD in a Soviet poster and caricature] (1930-ti - pochatok 1940-kh rr.) *Z arkhiviv VUChK Z arkhiviv VUChK-HPU-NKVD-KHB.* № 1 (51). P. 221-263. [In Ukrainian].

7. Matiash T. Rosiiany za pivroku napysaly maizhe 145 tysiach donosiv [Russians wrote almost 145 thousand denunciations in six months]. *LB.ua Doroslyi pohliad na svit.* 25 serpnia 2022. URL: https://lb.ua/world/2022/08/25/527407_rosiiani_pivroku_napisali_mayzhe_145.html (last accessed: 28.02.2023). [In Ukrainian].

8. Moisieiev V. U bilshosti rosiian viina v Ukraini vyklykaie pochuttia "hordosti za Rosiiu" – opytuvannia [For most Russians, the war in Ukraine makes them feel "proud of Russia"]. *The page. Novyny.* 2022, 4 kvitnia. URL:

<https://thepage.ua/ua/news/opituvannya-levada-centru-shodo-stavlennya-rosiyan-dovijni-v-ukrayini> (last accessed: 5.03.2023) [in Ukrainian].

9. Novitnia istoriia Ukrainy [Modern history of Ukraine] (1900-2000): Pidruchnyk / A.H. Sliusarenko, V.I. Husiev, V.M. Lytvyn ta in. 2-he vyd., pererobl. i dopov. Kyiv: Vyshcha shkola, 2002. S.219. [In Ukrainian].

10. Pid chas zakhoplennia Krymu Rosiia vykorystovuvala zaboroneni metody vedennia viiny [During the seizure of Crimea, Russia used prohibited methods of warfare]. *Rehionalnyi tsentr prav liudyny*. URL: <https://rchr.org.ua/publications/pid-chas-zakhoplennia-krymu-rosiia-vykorystovuvala-zaboroneni-metody-vedennia-viiny/> [(last accessed: 14.03.2023)]. [In Ukrainian].

11. Popovych M. V. (1998). Narys istorii kultury Ukrainy [Essay on the history of culture of Ukraine]. Kyiv, 728 p. [In Ukrainian].

12. Rudenko A., Yevchyn D., Dorohan A. Vid Tuzly do aneksii. Chomu Rosii vdalosia zakhopyty Krym u 2014-mu? [From Tuzla to annexation. Why Russia managed to seize Crimea]. *Krym. Realii*. 20 liutoho 2021. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/chomu-rosiiji-vdalosia-zaxopyty-krym/31106434.html> (last accessed: 12.02.2023). [In Ukrainian].

13. Sheheda S.P. (2010). Formy informatsiinyi viin 1917-1921 rr.: protystoiannia natsionalno-patriotychnoi ta bilshovytskoi viiskovoi presy v Ukraini (Forms of information wars). *Hileia. Naukovyi visnyk*. Vyp. 37, Kyiv. P. 88-95. [In Ukrainian].

14. Skrypnyk M. O. Statti y promovy v spravi natsionalnoho budivnytstva [Articles and speeches on nation-building]. T.2. Ch.1. B.M.: Derzhvydav Ukrainy, 1929. 360 s. [In Ukrainian].

15. Ukrainaska mediaspilnota prosyt Yevrokomisiuu naklasty sanktsii na vsi rosiiski telekanaly [Ukrainian media community asks European Commission to impose sanctions on all Russian TV channels]. // Inerfax-Ukraina. Informatsiine ahentstvo. 11.03.22. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/811620.html> (last accessed: 05.03.2023). [In Ukrainian].

16. Frolov M. O. (2007). Transformatsiia pohliadiv bilshovykiv na kontseptsiiu proletarskoi derzhavy (1914-1921 rr.) (Transformation of the Bolsheviks' views on the concept of the proletarian state). *Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho derzhavnoho universytetu*. Tom 1. № 21. P. 144-156. [In Ukrainian].

17. Shcho take rashyzm? [What is racism?]. Ukrainskyi instytut natsionalnoi pamiaty. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/istorykynya-larysa-yakubova-shcho-take-rashyzm> (last accessed: 28.02.2023). [In Ukrainian].

18. Yakubova L. D. Natsionalno-kulturne zhyttia natsionalnykh menshostei Ukrainy (20-30-ti roky): korenizatsiia i denatsionalizatsiia [National and cultural life of national minorities in Ukraine]. *UIZh*. 1999. № 1. S. 41-55. [In Ukrainian].

19. Further escalation in the Russian Federation's aggression against Ukraine Resolution 2463 (2022); Parliamentary Assembly. URL: <https://pace.coe.int/en/files/31390/html> (last accessed: 14.03.2023).

Receive: March 23, 2023

Accepted: April 25, 2023